

Filozofia ca stare de spirit

Să încerc să fiu abstract, deci antipatic. Cred că, dacă filozofia e o stare de spirit, atunci această stare nu poate fi decit una de tip fantasmatic. Adevărul acesta, spus dintr-o dată și pe nepregătite, va mira pe oricine și îi va încrâncena pe mai toți. Și totuși, totul în filozofie e o stare de spirit fantasmatică, pînă și deraierile pe care această stare le poate suferi. Că o disciplină excelind prin rigoarea conceptelor și prin precizia univocă a jargonului ei – așa cum socotim îndeobște filozofia – poate fi decăzută la rangul unei stări vagi și îndoielnice de reverie este o injurie căreia, în mod normal, nu trebuie să i se dea nici o replică. Numai că, în același mod cît se poate de normal, dacă filozofia a ajuns astăzi atît de nesuferită și atît de detestată este pentru că reprobabila stare de spirit de tip fantasmatic a fost izgonită din granițele ei. Filozofia, nu-i așa, trebuie să dea seama de realitate și de lumea în care trăim, nu de tresăririle fantasmaticale ale unor alienați mental. Dar care realitate? A omului, a lumii? Sau a legăturii insolite și atît de subtile dintre om și realitatea cu care intră în contact?

Nu pot intra în contact cu realitatea decît dacă am contactul deja în mine. Că realitatea ar sta într-o parte iar eu în cealaltă și că aș putea, pășind spre ea, să mă cuplez cu ea în virtutea unei legături ce abia acum apare între mine și realitate – aceasta este o imagine ce ține de un artefact existențial pe care filozofia nu a ostenit să-l divulge. Dar ce spune filozofia nu ajunge la urechile nimănui, nici măcar la urechea celor care s-au crispat de indignare citind că filozofia presupune o stare fantasmatică. Sint și trăiesc într-o realitate ce mă cuprinde numai dacă legătura ei cu mine o am din naștere. Numai că această legătură, fiind în mine, e altceva decît sint eu. Și acest altceva, ca o umbră de care nu am știre cu atît mai mult și cu atît mai drastic cu cît ea este aruncată de însăși ființa mea, face ca natura mea să fie scindată în chipul cel mai intim cu putință. Cu alte cuvinte, eu sint în mod fatal și implacabil despărțit de mine însumi prin chiar legătura fără de care nu aș putea în veci să mă adaptez realității. Și în felul acesta, aceeași scindare ce îmi dă puțința legării de lume îmi dă în același timp forța de a mă dezlega, în cealaltă parte, de mine însumi. Sint o ființă a cărei fisură constituțională e unica condiție de supraviețuire a ei. Fără ea, aș muri în autismul inexpugnabil al unei ființe compacte și nefisurate, dar prin ea, prin această falie a mea din mine însumi, pot intra și trăi în lume, atîta doar că în mine, în conturul făpturii mele, nu poate încăpea decît atîta lume cîtă falie a fost în mine de la bun început. Ei bine, această falie e sursa fantasmelor ce alcătuiesc substanța oricărui psihic uman. Ceea ce e totuna cu a spune că omul e ființă fantasmatică. Sint scindat, deci sint fantasmatic.

Și pentru că sint scindat, adică segregat de la începutul începuturilor, eu sint se-dus, adică dus dincolo de limitele ființei mele. Seducția tocmai asta înseamnă, o separație incipientă pe seama căreia se poate pași mai departe, peste falia pe care seducția a presupus-o în sine. Cu alte cuvinte, seducția sau ispitirea este principiul de întreținere a tonusului oricărui psihic. Numai că ispitirea nu e ispită, iar ispita nu e cituși de puțin cauza care provoacă ispitirea. Mai întii sint ispitit și abia apoi îmi găsesc în afară ispita asupra căreia să-mi focalizez fluxul trăirii mele fantasmatic. Mai întii sint sedus și numai după aceea caut în exterior o ființă căreia să-i pot spune că e seducătoare. Și, lucru de o crucială importanță, cel care mă seduce pe mine însumi nu e nimeni altul decît tot eu: eu, prin acea falie din mine creatoare de fantasmă. Că în viața obișnuită lucrurile par să se petreacă invers, dinspre ispită spre mine, ca și cum eu aș fi o zdreanță pasivă căreia orice tentație, succindu-i mințile, o duce în ispită, este o optică asupra căreia nu stăruim. Altceva e mai important, și anume că rezultatul oricărei seducții este apariția misterului, a celui secret ce prinde ființă prin chiar actul separării mele de mine însumi. Numai o orbire epocală face să privim misterul ca pe ceva ce există undeva spre a fi abia apoi descoperit. Misterul, care e totuna cu secretul, are drept cauză fundamentală se-creția, dis-creția, separația, adică seducția. Mă rup de mine spre a ieși în afara mea, iar ceea ce las în mine e chiar partea rezultată din separație, adică secretul. De aceea, la propriu vorbind, misterul nu se descoperă, ci se face la capătul unei seducții. Iar el nu e în afara mea, ci în mine, și chiar și atunci cînd îl întilnesc în afara mea, îl întilnesc numai în om, într-un alt om decît mine. Și tot așa, ființa pe care, la sfîrșitul seducției, o privesc ca pe una seducătoare este totodată cea care, în ochii mei, este purtătoare de mister. Dar o seducție și un mister ce au izvorit din mine spre a se așterne asupra ei. Eu îi dau seducția și tot eu îi dau misterul, dar o seducție și un mister ce sint altele decît cele din ea însăși. De aceea, oriunde pot vorbi de o seducție, acolo pot vorbi în aceeași măsură de un mister, și acolo unde cele două apar, tot acolo, mai înainte de ele, a existat fantasma.

Și cum stă în natura oricărei separații să fie depășită, seducția, al cărei deznodămînt firesc este numai și numai misterul, creează o distanță ce se cere acoperită printr-un act de trecere dincolo de scindarea pe care o reprezintă. Trecerea aceasta e chiar cuplarea mea la lume și ea îmbracă întotdeauna forma unei oscilații permanente între secretul din mine și lumea din afara mea. Oscilația aceasta e manifestarea oricărei fluctuații fantasmatică a unei minți

omenești. E precum un du-te vino săvîrșit între capetele unui tunel, dar un tunel care sint eu însumi. Putința unui om de a oscila între aceste capete reprezintă întreaga și exclusiva lui putere nativă, cum aceeași putință de oscilație îi conferă acel atribut straniu al vibrației emotive pe care, în mod tradițional, îl numim natură lirică. Așa cum o liră vibrează sub atingerea degetelor și așa cum o harpă intră în rezonanță prin ciupirea corzilor ei, tot așa un om, avînd putința oscilației continue, are o fire lirică, cu radicala deosebire că, mai întii, omul vibrează sub propria lui atingere și, mai apoi, că această oscilație nu poate fi prinsă în cadrul unei scheme fizice. Tot ce-i rămîne de făcut acelu om este să-și întrețină oscilația, chiar cu prețul căderii sub linia de plutire socială.

Înzestrarea lirică a unui om îi conferă acestuia privilegiul nebănuit al fascinației. Un om e puternic numai în măsura în care poate fascina. În asta stă puterea și forța lui lirică, în faptul că, intrînd în balansul propriei ființe, poate crea un cîmp în interiorul căruia alte ființe pot vibra lăuntric. Și abia acum, grație fascinației pe care o poate exercita asupra altora, acel om devine în chip propriu o ființă seducătoare. Atîta doar că nu el e cauza seducției lor, de vreme ce seducția se petrece de la bun început în ei, ci el e doar catalizatorul unui proces care ar fi putut foarte bine să se petreacă și fără el, numai că într-un mod mult mai mai firav și mai plătînd. De aceea, seducătorul nu provoacă seducția, ci doar potențează un proces ce se petrece independent de el. O asemenea putere, una eminamente lirică, este singura despre care se poate spune că, neapartinînd realității și ierarhiilor umane, nu poate fi pierdută decît în clipa morții. Toate celelate puteri – pecuniară, politică sau militară – sint forțe ce vin din afară și cer achiziția accidentală a unor prerogative ce nu au nici cel mai mic corespondent în natura lăuntrică a individului. Sint pecețile unei împuterniciri lumești pe care hazardul o hotărăște. Aceste achiziții exterioare le poate avea oricine vrea cu adevărat să le aibă, în schimb puterea lirică nu o poate avea decît cel care se naște cu ea. Într-un cuvînt, nu e îndeajuns să vrei să ai o fire lirică, mai trebuie să te și naști cu ea. Că azi naturile lirice sint privite cu o indulgență plină de compasiune, pe care le-o acorzi de obicei anemicilor și handicapaților, nu poate avea darul de a micșora mărgeția și unicitatea acelor foarte puțini oameni care sint cu adevărat niște firi lirice. Indulgența aceasta arată mai degrabă că deocamdată, în istoria omenirii, vremea bancherilor, a oamenilor politici și a militarilor se află în deplină vigoare.

Firea lirică, ca oscilație eminamente fantasmatică, are drept expresie firească poezia, și orice om liric este prin chiar firea lui unul ce trăiește în chip dominant în elementul poeticului. Numai că poeticul acesta, îmbinînd în el însuși seducția, misterul și puterea fascinatorie fără de care un om nu poate fi considerat o reușită umană, nu are nimic în comun cu forma rapsodică și prozodică pe care poezia a luat-o de obicei de-a lungul istoriei. Asta nu înseamnă că nici unul dintre oamenii consacrați sub numele de poeți nu a avut o fire poetică, ci doar că foarte puțini dintre aceștia au avut cu adevărat o natură în care să se regăsească, deplină și neștirbită, înzestrarea lirică de tip fascinator. Că ei s-au exprimat în rime și ritmuri e un lucru secundar și, în ultimă instanță, lipsit de importanță, căci natura lirică e doar începutul unui drum ce trece prin trepte ca versul poetic, impostația dramatică, expunerea narativă sau discursul filozofic. Dar problema nu e atît de a hotărî cine a avut sau nu fire poetică, ci de a vedea cum se mai poate regăsi astăzi, sub specia filozofiei, starea fantasmatică. Ceea ce înseamnă, spus pe șleau, că poezia și filozofia se deosebesc prin expresia și nu prin sursa lor. Ca natură fantasmatică, ele sint identice.

Dacă scindarea este seducție, s-ar putea crede că fisura inițială a ființei mele e precum un gol pe care, purtîndu-l în mine de la bun început, caut să-l umplu prin realitatea din afara mea, pînă cînd, la un moment dat, reușind să-l umplu, el va dispărea. Amănuntul crucial și implacabil este că golul nu poate niciodată să fie umplut, cel puțin nu în cursul unei vieți de om, și asta pentru că o asemenea umplere nu se întîmplă decît în clipa morții. Cînd mor, falia ce jucase rol de contact cu realitatea, nemaivînd ce mijloci, își pierde rostul: sint mort, adică sint pur obiectiv, realitate inertă. Omul devine cu adevărat obiectiv numai după moarte. Și atunci, pînă în clipa aceea, tot ce îți rămîne de făcut este să cauți să pui ceva în acest gol, iar actul de punere a ceva în golul tău constituțional, în acea falie incipientă care este condiția contactului cu lumea, se numește eros. Erosul e actul de depășire a scindării inerente ființei mele prin recurgerea la o ființă din afara mea, e deschiderea mea, cu misterul meu cu tot, către misterul altuia. E pasul prin care încerc să îmi suprim ruptura îmbrățișînd cu sufletul o altă ruptură, e trăirea prin care caut să dau seducției și secretului din mine conținutul complementar al altei seducții și al altui secret. Simplu spus, erosul e întîlnirea a două naturi fantasmatică, iar despre eros în toată puterea cuvîntului nu se poate vorbi decît acolo unde se întilnesc două firi prin excelență lirice. Și tot numai acolo se poate vorbi cu adevărat de filozofie.

Sorin LAVRIC